

ALAEALISTE ERIKOHTLEMINE KRIMINAALMENETLUSES.

Töötan Põhja Ringkonnaprokuratuuri III osakonna vanemprokurörina. III osakonna pädevusse kuuluvad alaealiste poolt toimepandud kuriteod ja alaealiste vastu suunatud füüsilise- ja seksuaalse väärkohtlemisega seotud kuriteod.

21.10.2003.a. võttis Eesti Vabariigi parlament vastu sellise dokumendi nagu „KRIMINAALPOLIITIKA ARENGUSUUNAD AASTANI 2010“, kus olid kirja pandud kriminaalpoliitika prioriteedid. Eesmärgiks suurendada ühiskonna turvalisust Eesti Vabariigis, takistada õigusrikkumiste levikut, vähendada nende raskust, toimepanemise võimalust, nendega tekitatavat kahju. Ühiselt nende eesmärkide elluviimise nimel asusid siis tööle Justiits-, Sise-, Sotsiaal-, Haridus- Teadus- ja Kultuuriministerium. Parlamendi ees annab iga-aasta ülevaate kuriteo ennetamisele suunatud kriminaalpoliitika elluviimisest justiitsminister. Muuhulgas on selles dokumendis äramärgitud, et alaealiste suhtes teostatav kriminaalmenetlus peab olema kiire ja alaealise seaduslike huve arvestav. Karistust või muud mõjutusvahendit kohaldades tuleb arvestada alaealise seaduslike huve ja võimalust mõjutada teda edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. **Seega on EV kriminaalpoliitika üheks põhiliseks prioriteediks alaealiste poolt toimepandud kuritegude menetlemine.**

Sellest tulenevalt on toimunud suured muutused kõigepealt „mõtteviisis“, seadusandluses ja ka politseinike, prokuröride ning kohtunike töö korralduses.

Prokuratuuri **reformi** käigus 2004.a. moodustati 4 ringkonnaprokuratuuri: Põhja-, Viru-, Lõuna-, Lääne Ringkonnaprokuratuur. Põhja Ringkonnaprokuratuuris, kelle juhtida on Tallinnas ja Harjumaal toimepandud kuritegude menetlemine, on moodustatud 5 osakonda, millest III osakond tegeleb alaealiste kurjategijate kui ka alaealiste kannatanutega.

Hetkel töötab III osakonnas 3 ringkonnaprokuröri ja 6 prokuröri abi, keda saab lugeda nn „spetsialiseerunud prokurörideks“. Kuigi teistes prokuratuurides ei ole sellised osakondi, on seal olemas nn „alaealiste prokurörid“, kes vastavalt tööjaotuskavale tegelevad alaealiste kriminaalasadega.

Alates 01.07.2004.a. hakkas kehtima Kriminaalmenetlusseadustik. Selle seadustiku kohaselt muutus prokuröri roll oluliselt- temast on saanud kriminaalmenetlust juhtiv isik, mis tähendab seda, et tema volitused on laienenud - kõik tähtsamad **menetlusotsustused** teeb prokurör, prokurör isiklikult vastutab kriminaalasadja menetluse eest.

Samuti laienes menetlusotsuste valik, mida kohaldada alaealisele kurjategijale.

Vastavalt Eesti Vabariigi karistusõigusele loetakse isikut süüvõimeliseks 14 eluaastast. Kriminaalmenetlusseadustikus ettenähtud alaealise kurjategija erikohtlemine laieneb isikutele, kes kuriteo toimepanemise ajal olid 14-18 aastased. Ülaltoodust tulenevalt, kui laps paneb toime esimest korda kuriteo, siis teda üldjuhul kriminaalvastutusele ei võeta (v. a raske isikuvastane kuritegu – tapmine, vägistamine, vm raske I astme kuritegu), tema

Seadustik lubab meil lõpetada kriminaalmenetluse sellise isiku suhtes järgmistel tingimustel:

KrMS §201 lg2 – kui prokuratuur leiab, et alaealist, kes pani kuriteo toime 14-18 aastaselt, saab mõjutada karistust või KarS §87 ettenähtud mõjutuvahendit kohaldamata, lõpetab ta kriminaalasja ja saadab toimiku elukohajärgsele alaealiste komisjonile. *Ei sõltu kuriteo raskusastmest.*

KrMS §201 lg3 – enne materjalide saatmist AK prokurör selgitab alaealisele ja tema seaduslikule esindajale kuriteo tunnustega teo olemust ja kriminaalmenetluse lõpetamise alust.

Samuti on võimalik prokuröri alaealise suhtes lõpetada kriminaalasi, lähtudes avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur järgnevatel alustel:

KrMS §202 lg1 – eelduseks, et isik on hüvitanud või asunud hüvitama kuriteoga tekitatud kahju, tasunud kriminaalmenetluskulud või võtnud endale kohustuse tasuda.

KrMS §202 lg2 - lisaks veel kohustusi, mida tema nõusolekul saab määrata:

- Juhul kui alaealine töötab nt, 17 aastane, võib talle panna kohustuse maksta kindel summa riigitulusesse
- Määrata ÜKT, mitte rohkem kui 50 tundi

Praktika näitab, et kõige rohkem kohaldatakse menetlusvälist ÜKT.

Kui aga prokurör leiab, lähtudes kuriteo raskusest ja last iseloomustavatest andmetest, et teda ei ole võimalik mõjutada eelpool mainitud meetmetega hoidumast edaspidi kuritegude toimepanemisest, edastab prokurör kriminaalasja kohtule.

Kohtus on veel mitmeid võimalusi, et last kohe mitte mõista karistust kandma vanglasse vaid, võib kohaldada:

KarS §87 ettenähtud mõjutusvahendeid, st kohus mõistab isiku süüdi, kuid vabastab ta karistusest ja kohaldab järgmisi mõjutusvahendeid:

- Hoiatus
- Allutamine käitumiskontrollile vastavalt KarS §75 sätestatule s.t jääb kriminaalhooldaja järelevalve alla ja võtab ka omale teatud kohustused
- Erikooli paigutamine

Erineb see erikohtlemine eelnenust selle poolest, et alaealise andmed kantakse karistusregistrisse ja need kustuvad 2 aasta pärast.

Samuti §74 lg1 sätteid:

Mis tähendab seda, et kohus mõistab isiku süüdi ja karistab teda (kas vangistuse või rahalise karistusega), kuid karistus jäetakse tingimisi kohaldamata. Talle kohaldatakse katseaeg 18 kuud kuni 3 aastat, mille jooksul ta ei tohi toimepanna uut tahtliku kuritegu.

Katseajal on alaealine allutatud kriminaalhooldusametniku järelevalve alla ning ta on kohustatud täitma KarS §75 lg1 ettenähtud kontrollnõudeid:

- Elama alalises elukohas
- Ilmuma teatud aegadel kriminaalhooldaja juurde
- Esitama andmeid kohustuste täitmise kohta
- Õppimis- ja töökoha vahetus toimub ka ainult kriminaalhooldaja loal

Samuti võib kohus veel määrata katseajaks lisakohustused, mis on äratoodud KarS §75 lg2:

- Heastama kahju teatud ajaks
- Mitte tarvitama alkoholi, narkootikume
- Osalema sotsiaalprogrammides
- Täitma koolikohustust
- Alluma ravile kui on olemas nõusolek

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustikule on prokuröri kohustus tellida **kriminaalhooldusametnikult** kohtueelne ettekanne kui alaealise kriminaalasi saadetakse kohtusse, mis aitab muuhulgas prokuröri kui ka kohtul otsustada kuidas mõjutada alaealist edaspidi hoidumaks kuritegude toimepanemisest.

Meie koostöö Harju Maakohtu Kriminaalhooldusosakonna Noortetöö Talitusega on väga hea, 2 aastat me käime koos ja arutame tõusetunud probleeme ning otsime lahendusi. Nende ettekanded on väga põhjalikud, südamega tehtud ja saame alati kokkuleppele kui on erandjuhtudel vaja teha väga kiiresti ettekanne.

Isikute ring, kellega prokurör suhtleb kui ta tegeleb alaealise kriminaalasjaga on, arvestades kõiki muudatusi, mis viimasel 2, 5 aastal toimunud, on olulisel mitmekesisel – lastekaitsjad, **alaealiste komisjonid**. Alaealiste komisjonidega oleme ka alustanud tutvuse sobitamist. Meie tööpiirkonnas on neid 21. Saan öelda seda, et mujal piirkondades on see koostöö komisjonide ja prokuratuuri vahel kindlasti tihedam. Meid aitaks kindlasti otsustuste tegemisel see kui komisjonidel oleks ühtne üle riigiline andmebaas, et kui me teeme päringu nt elukohajärgsele komisjonile, siis me saaks ka tõele vastavaid andmeid. Täna see kahjuks nii ei ole.

Samuti meie tööst olulise osa moodustab alaealise kurjategija ja tema vanematega suhtlemine – selgitamine-nõustamine, mis võtab väga palju aega. Eesmärgiks on ikkagi lapse mõjutamine, et ta edaspidi hoiduks kuritegude toimepanemisest.

Prokurörid saanud **koolitusi** alaealiste kurjategijate ja alaealiste kannatanute ülekuulamise taktika kohta, perevägivalda kohta, perekonna psühhoteraapia kohta, mis annab ettekujutuse sellest kuidas toimib lapse taustsüsteem tema ümber, saaksime laiemalt aru, mis on tinginud lapse sellise käitumise.

Prokuratuuri eesmärk on kiirelt menetleda alaealiste kriminaalasju, me püüdleme sinna poole ja ma usun et täna on olukord oluliselt parem kui nt 3 aastat tagasi. Alaealiste kuritegevust iseloomustavad sellised märksõnad nagu:

- Varavastased kuriteod
- Grupid – seltsis segasem

Mida rohkem isikuid, seda rohkem episoodide, seda rohkem probleeme menetlemisel, kuid anname endast parima.

Prokuratuuris on koostamisel dokument **„Alaealiste menetlusstandardite kohta“**, mis saab olema Riigi peaprokuröri juhise, eesmärgiks

Kriminaalmenetlusseadustiku menetlussätete ühetaoline kohaldamine alaealiste kriminaalasjades ühtlustamiseks praktikat. See dokument selgitab mõisteid, et kõik üheselt teatud terminites aru saaks. Annab alaealisi puudutavate menetlusnormide tõlgendused, alaealiste suhtes läbiviidava kriminaalmenetluse tulemusstandardid. Samuti koostöö kokkuleppeid ja meediaga suhtlemist.

Kuivõrd on tegemist töös oleva dokumendiga, siis ma pikemalt ei saa täna rääkida, sest kõik asjad ei ole meil veel läbi ja selgeks vaieldud.